

IZHAJA MESEČNO — CELOLETNA NAROČNINA ZNAŠA 15 DIN
NAROČA SE: PROSVETNA ZVEZA V LJUBLJANI, MIKLOŠIČEVA 7

ŠTEV. 8-9

AVGUST-SEPTEMBER 1958

LETO XVII

Slomškova stoletna oporoka

Blatograški župnik in zilski Slovence Urban Jarnik je že bridko občutil žalostne posledice raznarodovanja svoje župnije in njene okolice in nemara je poznejši slovenski škof in tedanji spiritual celovškega bogo-slovja Anton Martin Slomšek na njegovo pobudo v jeseni leta 1858. o priliki obiska svojega duhovnega sobrata v blatograški farni cerkvi govoril znamenite besede o zvestobi do materine govorice. Takole je povedal:

»Kdor svoj materni jezik zavrže ter ga pozabi in zapusti, je podoben zmedenemu pijancu, ki zlato v prah potepta in ne ve, koliko škodo si dela. Slovenski starši, ki slovensko znajo, pa svojih otrok slovenskega jezika ne naučijo, so nehvaležni hišniki, ki svojim otrokom zapravljajo drago domačo svetinjo, slovenski jezik, ki so ga jim dali njihovi dedi. Podobni so taki očetje in matere slabim gospodarjem, ki svoje očetno gospodarstvo prodajo, drugo pohištvo kupujejo, poslednjič pa večjidel beraško palico najdejo.

Kar je oče dobrega od svojih starih sprejel, mora svojemu sinu zapustiti. Kar se je mati od svoje matere hvalevrednega naučila, bo zapustila svoji hčerki. Materni jezik je velika dota, ki smo jo od svojih staršev sprejeli. Dolžni smo materno besedo skrbno ohraniti, lepšati in svojim mlajšim za-

pustiti. O ljubi, lepi in poštene slovenski jezik, s katerim sem prvič svojo mamo in dobrega ateja klical, v katerem so me moja mati učili Boga spoznavati, v katerem sem prvokrat svojega Stvarnika častil! Tebe hočem kakor najdražji spomin svojih rajnih staršev hvaležno spoštovati, te ohraniti, za tvojo čast in lepoto po pameti, kolikor premorem, skrbeti. V slovenskem jeziku bom svoje ljube brate in sestre Slovence najrajši učil in želim kot hvaležni sin svoje ljube matere, da, kakor je moja prva beseda slovenska bila, naj tudi moja poslednja beseda slovenska bo!«

Slomšek je držal svojo, v pridigi izpovedano besedo. S svojimi knjigami, pesmimi, neštetimi nauki in pridigami in predvsem s svojim vzgledom je učil svoje rojake v lepi materini govorici, zanjo prenašal vse žrtve in natančevanja, jo častil in gojil kot knez in škof lavantinski in izgovoril tudi svoje poslednje besede v svoji materinščini. Zaman pa so bila njegova in njegovih prijateljev prizadevanja, da priborijo slovenščini na Koroškem čast drugega deželnega jezika. Jarnik sam se ni mogel niti več v deželnem zboru otresti morečega vzdušja izza pastirovanja v Bratogradu in je zapisal besedo o jezikovni slovenski meji, ki se vsako stoletje za uro hoda pomakne bliže proti jugu.

Prosvetna razstava — dokaz našega dela

Delo, porojeno iz ljubezni in požrtvovalnosti, nesebičnosti in hotenja po nečem lepšem, delo, ki požene iz duše in srca, ima trajno vrednost in ni je sile, ki bi ga mogla porušiti, ali pa trajno ustaviti kolo njegovega teka. Pozna samo eno: naprej brez miru. Roka zgodovine pa piše in ko se za trenutek ustavi in potegne črto, te ni strah, ker veš, da to, kar bo sešteto, odgovarja božjim in naravnim postavam. In prišel je čas, ko je vse sešteto, ko je račun položen, ki kaže pečat štiridesetletnega dela. Dati dobi pečat pa je spomenik, trajnejši od bronu.

Razstava v frančiškanski dvorani pa nam kaže dobo tega dela, dela duhovnega otroka naših največjih mož, ki so ga branili in redili, dokler ni postal last vsega naroda. Danes pa to ni več nebogljjen otrok, ampak orjak, ki je vzel v svoje mogočne roke nas vse, ki z močno vero v njega stopamo lepšemu in boljšemu naproti.

In kakor so starogrška mesta sprejemala olimpijskega zmagovalca, tako smo ga sprejeli tudi mi: mesto, ki ima takega moža, ne potrebuje obzidja. Kakor pa se ne da oceniti vrednosti nesmrtnih in redkih umetnin, ravno tako se ne da oceniti delo in trud, ki sta položena v razstavo Prosv. zveze. Take stvari se ne cenijo, ampak — spoštujejo. Gotovo pa je, da take razstave še nismo imeli in da zasluži že iz tehničnega in arhitektonskega vidika obisk. Saj so jo delali odlični tehnični delavci. Zemljevidi, grafikoni, plastični modeli, zastave so dela, pred katerimi se nam ni treba sramovati.

Priprave

Razstavni odbor je imel nalogo, da zbere material, ki naj pokaže sad štiridesetletnega dela. Odbor: dr. Ivo Pirc, abs. arh. S. Kregar, prof. Planina in ravnatelj Zor, ni imel lahkega dela. Prispelo je ogromno materiala in od tega je bilo treba zbrati najboljše in vse urediti. Poleg tega pa so bili od prosvetnih domov na razpolago samo tlorisi in tako je bilo treba iti na lice mesta ter skicirati in izmeriti vse fa-

sade, da je bilo mogoče domove predstaviti v pomanjšani obliki. Nato je bil ves material oddan ljudem, ki naj bi ga razpostavili.

Razstava

Ko vstopim in povem, kaj bi rad, že prileti od nekje, kakor topovska krogla S. Kregar, mojster prostora. On je namreč vse postavil in razpostavil, da je bilo koristno za prostor in prijetno za oko. Podam se z njim in dr. Pircem po prostoru in od slike do slike, od modela do modela, zemljevida do zemljevida. Kar koli gledaš, vse ti govori o tistem požrtvovalnem delu.

»Vi vsi, ki ste seme izkrvavelega naroda« zablesti pri vstopu napis, pod njim miza z majsko deklaracijo, ob straneh lesena stebriča z nastavkom, v enem klasje, v drugem rožmarin. Na sredi pa slika Nj. Vel. kralja, visokega pokrovitelja princa Andreja, ter Nj. Vis. kneza namestnika. Na nasprotni strani pa slike dr. Korošca, Jegliča in dr. J. Ev. Kreka.

Razpredelnica kaže, da je PZ imela od leta 1924. do 1938. v nacionalnem delu: 650 narodno obrambnih prireditvev, 126 zborovanj in taborov, 2.120 nacionalnih predavanj; v socialnem: 86 socialnih tečajev, 1.452 socialnih predavanj, 16 higienskih tečajev in razstav; v verskem: 2.258 verskih iger, 2.820 verskih predavanj; v stanovskem: 1.680 kmetijsko gospodarskih predavanj in 150 gospodinjstevskih tečajev. Knjig je izposodila v enem letu 18.490 z 99.810 obiski. Na dan povprečno 34 obiskov. Ljudje pa najraje berejo povesti, romane, humoristične spise, 20 odstotkov bere znanstvene knjige. Od domačih pisateljev so najbolj brani: Beyk, Finžgar in Jurčič, od drugih Karl May in Sienkiewicz. Prosvetnih večerov je bilo od l. 1924. do 1938. povprečno 22 na leto s 50.000 poslušalci in z 102 predavateljskimi. Pri teh večerih se je obravnavalo 111 kulturnih, 78 narodnih in 24 praktičnih vprašanj.

Članstvo in prosvetni domovi

Članstvo PZ od njenih početkov leta 1905. je gravitiralo k naraščanju. Doživela pa je dva udarca, ki sta usodno posegla v njeno življenje. Prvi je bil svetovna vojna, ko je prosvetno delo popolnoma prenehalo. Ko pa je bila svetovna morija končana, je pa zopet oživela in kmalu krepko zadihala. V letu 1952. pa je bila razpuščena, domovi zaprti, delavci razgnani. Bil je to madež v naši kulturni zgodovini, ki mu ni primere. Dve leti je bila ponižana in zavržena, dokler je ni zopet poklicala v življenje in delo sedanja vlada, ker je vedela, da bo njeno delo rodilo trajno korist narodu in državi. Še z večjo ljubeznijo in voljo se je vrgla v delo, ker se dobro zaveda, da je samo v delu rešitev. Danes šteje 11.572 članov ter 12.128 članic. V l. 1950. do 1951. prične politični pritisk, članstvo pada, prireditve padajo. Višek društev je bil dosežen leta 1951. s številom 271. Naslednje leto pa je sledil razpust in danes jih šteje 256.

Prosvetni domovi, svetišča in ognjišča naše ljudske kulture, so začeli s skromnim številom 15. Danes jih je 122.

Nazorno sliko društev in domov pa daje zemljevid, ki živo priča o krepkem delu PZ.

Nič manj krepko delovanje ne kaže ZFO. V l. 1956. do 1957. je štela 2.500 članov in 2.100 mladcev z 192 odseki, 32 okrožji ter 10 akademijami. V letu 1957.-58. pa pokaže silen razmah. Šteje 8.500 članov in 4.000 mladcev. Ima 380 odsekov in 37 okrožij. Priredila je 210 večjih akademij in 29 večjih telovadnih prireditev.

Zemljevidi

Kakor smo že omenili, kaže prosv. zemljevid Slovenije število prosvetnih domov in društev ter fantovskih odsekov. Imamo pa še dva zemljevida, in sicer zemljevid družbenih potovanj PZ in zemljevid Slov. straže dr. Zolgerja, delegata na mirovni konferenci. Iz prvega je razvidno, kam in koliko potovanj je PZ priredila. Najdaljše je

bilo eno v Egipt, drugo v Anglijo. Na drugem pa opazimo, kako so se meje Slovenije odločale. S pomočjo raznobarnih vrvic so predočene meje: Wilsonova, dve plebiscitni, obljuba londonskega pakta in z rdečo današnja meja.

Zveza ljudskih odrov

V tem delu razstavlja Podkrajšek razne lasulje, prof. Kuret pa je pokazal razne odre, primerne značaju in duhu igre. Tako so razstavljeni: stari realni način, novi preprosti način, način Drabosnjaka, stari komplicirani realni način, sodobni preprosti način, alegorični način i. dr. Diapozitive izposoja PZ prosvetnim društvom v 500 serijah. Zlasti omembe vreden pa je v tem delu model prosvetnega doma v Radečah. Idejo je dal arhitekt Plečnik, drugo je opravil S. Kregar, po napornem delu seveda. Osnova sta dva ekscentrična kroga. V enem je dvorana, v drugem globok oder s prostorom, da se morejo shraniti kulise. Prednja stran je zgrajena v arkadah, v podaljšku odra pa so garderoba, društvene sobe ter polzaste stopnice. Je to slog, ki ga še nimamo in bo brez dvoma najlepši prosvetni dom.

V stranski dvorani razstavlja okrožje Kranj in prosvetno društvo Tržič. Kranjski dekanjski odbor je lansko leto priredil razstavo, ki je mogočno odmevala po vsej Sloveniji. Na strani visi velik zemljevid prosvetnih društev. Pri vsakem so postavljene figure (hišica, fant, igralec) in kažejo, katere odseke ima vsako društvo. — Svilene vrvice pripenjajo posamezna društva na Kranj, kakor so v resnici povezana. Okrog zemljevida so razvrščene fotografije nekaterih domov. Sredino izpolnjujejo slike lanskega prosvetnega tabora, od katerih ena predstavlja Nj. Vis. kneza Pavla in kneginjo Olgo. Pod steklom so časopisna poročila o taboru. Šmartinsko društvo je poslalo izvleček iz svoje »črne knjige« — odlok o razpustu. Ko so društveni dom zapečatili, je dalo društvo zapečatena vrata fotografirati in te slike vise na razstavi. Razstavljenih je še nekaj slik z Jenkove pro-

slave v Mavčičah ter model šmartinskega doma in društveni prapor.

Razstava prosvetnega društva Tržič hoče pokazati tudi temeljno edinico PZ, prosvetno društvo. Na mnogih kartonih se vidi vsa zgodovina društva in vsi podatki o njegovem delovanju. Vidi se, kako bogato je delo tega društva. Društvenike iz vseh krajev pa opominja, naj pišejo natančno kronike in hranijo važne predmete. Kajti čez vrsto let so najzgovornejši dokaz za kulturno rast ne samo društva, ampak vsega slovenskega naroda.

Končno ne smemo pozabiti naših gospodinj. Ker če se tem zameriš, lahko računaš na pokvarjen želodec. Uredile so prav okusno opremljeno razstavo, karton pa pokaže veliko število gospodinjskih tečajev, kuharskih večerov in podobno. Zlasti pa je lepa razstava domačih vezenin in lahko rečemo: »Prid' zidar se les učiti«. To raz-

stavo je priredil šentpetrski odsek, ki je znan po svojem neumornem delu.

Vsa razstava naredi enoten in učinkovit vtis. Je brez nepotrebne navlake, vsaka stvar je na svojem mestu, vse odgovarja svojemu namenu.

Za lažje razumevanje so številke statistik, zemljevidi, razpredelnice, ki so barvane z laki raznih barv. Kot okras pa visijo izdelki, izdelani v narodnih motivih (konjički, golobčki in podobno), delo S. Kregarja. Ti izdelki zaslužijo patent.

Tako točno predstavljeno delo pa je mogoče samo na podlagi dobrih statistik. Končni svoj dom pa bo razstava dobila v Prosvetnem domu v Ljubljani.

Vsem, pa, ki so razstavo obiskali, ki s srcem visijo na delu PZ, vsem, ki so kakor koli pripomogli do razstave, pa naj bo mogočen dokaz, kaj premore — ideja.

Slavnostni občni zbor Prosvetne zveze

Dne 28. junija 1938 se je vršilo v veliki dvorani hotela Uniona veliko slavnostno zborovanje, ki ga je priredila ob 40 letnici svojega obstoja PZ v Ljubljani. Zbora se je udeležilo veliko število odličnikov, tako da je bila velika dvorana skoraj do malega zasedena s samo elito.

Med odličniki smo opazili zlasti ministra za telesno vzgojo g. Miletiča z gospo soprogo, ministra dr. Kreka z gospo soprogo, češkoslovaškega ministra mons. Šrameka, g. bana dravske banovine dr. Natlačena z go. soprogo, prevzv. gosp. škofa ljubljanskega dr. Rožmana, prevzv. g. škofa mariborskega dr. Tomažiča, češkoslovaškega konzula g. inž. Stanislava Minovskega, francoskega konzula g. Paula Remberanda, rektorja univerze dr. Kušēja, g. predsednika apelacijskega sodišča Golio z gospo soprogo, min. v p. dr. Kulovca, načelnika prosvet. oddelka banske uprave dr. Sušnika, g. frančiškanskega provinciala p. dr. Herica, pisatelja Finžgarja, kanonika Stroja, kanonika Sušnika, univ. prof. dr. Ušeničnika, preds. KTD g. dr. Gregorija Pečjaka in mnogo drugih odličnikov.

Točno ob šestih pa je stopil v dvorano notranji minister dr. Anton Korošec, ki ga je navzoče občinstvo burno pozdravilo s ploskanjem in gromovitimi živio klici. Istočasno so se v pozdrav oglasile fanfare, takoj nato pa je godba zaigrala državno himno. Nato je glasbeno društvo Ljubljana zapelo pod vodstvom g. prof. Koporca in s spremljevanjem orkestra radiofonske postaje dr. Kimovčeve »Prosvetno himno«, ki je mogočno vplivala na vse navzoče.

Nato je stopil na oder slavnostni govornik predsednik PZ univ, profesor dr. Franc Lukman, ki je najprej pozdravil vse navzoče, nato pa v lepo zasnovanem govoru plastično predložil rast in delo PZ v 40 letih. Končal pa je takole:

Leta 1911. je dr. Krek o Slovenski krščansko socialni zvezi zapisal tole: »Pri nas smo začeli od spodaj in zato je naš temelj tako trden in močan, da brez nervoznosti mirno lahko rečemo, kdaj se povzpne poslopje do vrha. SKSZ je imela med svojimi sodelavci moze praznih rok, a toplega srca in potrebnega znanja.« Dr. Krek

sam je bil tisti modri stavbenik, ki je položil prosvetni organizaciji trdne in močne temelje, on sam je bil, ne so-delavec, marveč prvi delavec, mož praznih rok, saj je vse, kar je imel, sproti drugim razdal, mož toplega srca, ki ni poznal meja požrtvovalnosti, mož ne samo obsežnega znanja, marveč tudi izredne bistrovidnosti. Naša naloga je, da njegovo delo nadaljujemo. Naša dolžnost je, da smo zvesti oporoki, ki nam jo je prav pred letom dni zapustil nadškof dr. Jeglič, preden je legel v grob, da v velikem času, ko se ljudstvu toliko slabega ponuja in vsiljuje, spoznamo in porabimo tudi veliko priložnost, da ustvarimo mnogo dobrega, trajno dobrega. Vzgajati rod, ki bo zvest Bogu in Cerkvi, vzgajati moralno zdrav in krepak rod, ki bo ljubil dediščino svojih očetov, svoj jezik in svojo zemljo, vzgajati rod, ki bo ljubil svojo narodno državo, ki bo v plemeniti tekmi z brati neobčutljiv za varljive sirenske glasove od koder koli, krepil in množil ugled in moč svoje države,

to je naša naloga, katero hočemo z ljudsko prosveto vršiti, vršiti v polni slogi med matico PZ in organizacijami, ki so iz nje izšle. Delimo si delo, a gledamo na isti cilj; delimo si delo, a oživlja nas isti duh; delimo si delo, a veže nas ista dolžnost; delimo si delo, a vžiga nas ena vnema; delimo si delo, a družijo nas ista zvestoba: zvestoba Bogu, zvestoba slovenskemu narodu in zvestoba jugoslovanski državi.

Občinstvo je poslušalo njegov govor z velikim zanimanjem in je dalo g. govorniku priznanje z živahnim aplavzom.

Po govoru je »Ljubljana« zapela Premrlovo »Zdravico«, nato pa so članice dekliskih krožkov lepo izvajale simbolično vajo »Slovenka sem«, potem je »Ljubljana« odlično zapela še Aljaževo »V gorenjsko oziram se skalnato stran«, nakar je bila še simbolična vaja ob spremljevanju orkestra »Dvignite orli!«, s čimer je bila nad vse lepo uspela slavnostna akademija dostojno zaključena.

Sprevod Prosvetne zveze 29. junija 1938

Ko smo že mislili, da sprevod naše mladine večjega veličastva ne more več pokazati, kakor ga je že pokazal, ko so bile natrpane ulice vse do Stadionu že utrjene od pozdravljanja in vzklikanja, zadonijo tam nekje ob frančiškanski cerkvi fanfare Prosvetne zveze. Spreddaj se vidijo štirje vztravnani jezdeci z državnimi zastavami v stremenih, za njimi pa pisan val še nejasne množice, ki prihaja vedno bliže kakor iz neizčrpnih zalog naroda. Vse doslej je bilo lepo in tako veliko, da je duši že zmanjkalo navdušenja, sedaj pa še prihaja nekaj pravičnejšega velikega, še nikdar doživetega. Organizatorji sprevoda so višek prihranili za konec, ki ga je v pisani besedi težko opisati.

Vozovi z alegoričnimi skupinami

Počasi se sprevod v svojih skupinah odvija in razvršča pred našimi očmi. Za fanfarami stopa mimo častne tribune ves odbor Prosvetne zveze, za

njim pa dva ponosna belca peljeta voz »Vere«: na okrašenem vozu trdno stoji velik križ, ki se ga mladina tesno oklepa, pred njim pa stopajo fantje z velikimi črnimi križi na belih plaščih in dekleta v slovesno dolgih sivih plaščih. Ko se voz počasi pomika proti stadionu, gledalci ob obeh straneh presenečeno pozdravljajo ta simbol vsega našega gibanja, stoletnega in neomajnega. Za to skupino stopajo mladi križarji in klarice v svojih slikovitih uniformah, v plazu pozdravov in oblakih mahajočih robcev pa se že kaže nova slika: Vojvodski stol, prestol slovenskih vojvod z Gospodstva polja z napisi, da je to zibelka našega naroda. Peljejo ga močni konji, na vozu in za njim so vse narodne noše s Koroške — prizor, ki na vsej dolgi poti trga duše in po enem pogledu prežene vso utrujenost. Vsa ulica bobni kakor slap, robci vihrajo nad gozdom glav, siva skala vojvodskega prestola pa orje vmes in

z vsakim metrom osvaja nove tisoče. Pozdravi rastejo v višek kakor orgle, preko tisoč in tisoč obrazov pa se je potegnilo neizraženo vprašanje: Ali je zibelka, ali je rakev?!

Odgovor si bo narod sam koval. Sprevod teče in mu ni konca. Na vozu se pelje visoka postava — Napoleon, pred njim sedi lepa Ilirija, pred njo pa frančiškan in prvi slovenski pesnik Valentin Vodnik, ki je pel o Iliriji, ki »prstan Evropini bo«. Za vozom stopa simbol tistega zgodovinskega klica po novi, razširjeni Iliriji, klic po Jugoslaviji — majniška deklaracija. Žene v narodnih nošah, v sredi med njimi pa žene z debelimi knjigami v rokah — 200.000 podpisov, ki jih je narod imel čas sredi svetovne vihre l. 1917. zbrati in jih izročiti dr. Antonu Korošcu, da bi cesarski Dunaj ne mislil, da je ta slovenski poslanec »majniško deklaracijo« sam sestavil in jo prebral. Žene slovesno drže te knjige in se ne menijo za valove pozdravov, ki udarjajo v sredo ulice kako veter v gozdu. Naša »magna charta libertatis« stopa med množico, v kateri večinoma nov rod pozdravlja besedo svojih prednikov izpred 21 let. Krepki jezdec za to skupino so samo majhen presledek za odmor očem, za njimi pa že prihaja voz uresničenja majniške deklaracije — Jugoslavija. Na enem vozu, ki ga peljejo trije pari konj, vse narodne noše Jugoslavije, voz pa ves okrašen, ves v vencih in zastavah — videti je, da sprevod navdušenju gledalcev še ne mara dati odmora. Ob tej skupini vihrajo tako živo, kakor da so se gledalci prav sedaj prvič spomnili na nje. Vzklik kralju, namestniku, Jugoslaviji, pretresajo vse ozačje in potegnejo za seboj vsakogar, pa če je prišel s trmasto voljo, da ne bo drugega kot suhoparen gledalec. Sedaj ni več gledalcev, ob vozu Jugoslavije smo vsi sodelavci, da to misel novega slovenskega rodu povzdignemo in pred očmi mednarodnih opazovalcev obdamo z glorijsko.

Nato pride voz, ki simbolično kaže sožitje vseh stanov v eni skupnosti. Na vozu so zastopani kmetje, obrtni-

ki, izobraženstvo, knjigovezi, še dimnikarja organizatorji spreveda niso pozabili. Nato pride lepa vrsta zastav, za njo močna godba, nato pa še nov voz, na katerem so visoke skale, vrhu njih pa lep bel zlatorog, ki ga ob straneh stražita dve lepi vili — ilustracija legende o zlatorogu. Ko voz odide mimo gledalcev, ki se radovedno še ozirajo za njim, ugledajo v votlini pod skalami dva škrata, ki varujeta zlatorogovo bogastvo.

Naše prekrasne narodne noše

Naslednja skupina so narodne noše, dolga vrsta iz vseh krajev Slovenije, med njimi veliko noš, ki jih v dosedanjih takih sprevedih niso tako pogostokrat videli. V veselem vriskanju in pozdravljanju, zlasti pred slavnostno tribuno, se vali mogočna pisana reka avb, peč in pisanih rut mimo nas, za njo pa že prihaja dolga vrsta voz z udeleženci kmečke svatbe. Na prvem vozu najprej kmečka godba: harmonika, bas in klarinet, nato pa na nadaljnjih vozovih pari svatov. Le kuharica, ki ima poleg sebe veliko ženitovanjsko pogačo, ima svoj voz, da se kaj mogočno vozi. Zvoki nove godbe napovedujejo drugo skupino, nov oddelek narodnih noš, med katerimi so zlasti veliko odobravanje med gledalci žele noše iz Savinjske doline in gorenjski planšarji. Ko smo še pozorni na rog gorenjskega planšarja, že vozi sredi ulice spet velik okrašen voz, ki pelje velik člon, v njem pa ribo, ki je ujeta v mrežo. S konca voza visi sak, ob straneh pa sedijo brhka dekleta, na vsakem koncu pa so veslači, ki se pridno upirajo v vesla. Trnovčani so to, ki ponazarjajo življenje svojih davnih prednikov, ki so še na veliko ribarili po Ljubljani.

Sprevod poživi nova godba, za njo pa koraka najmočnejša skupina narodnih noš, v kateri so noše pač iz vseh krajev naše dežele. Tu je tudi nad vse močno zastopana skupina naših žena v pečah, ki so kaj dostojanstveno nastopile. Žene in dekleta imajo vse v rokah šopke rož, s katerimi vzhičeno pozdravljajo slavnostne goste na tribuni, zlasti kneza namestni-

ka Pavla in kneginjo Olgo, preden pa napravijo zadnje korake do tribune, vržejo rože na preprogo pred njo, da so jo do konca spreveda že vso obsole in spremenile v pravi cvetoči travnik.

Novo skupino na vozu tvorijo mizarji iz Št. Vida, ki z najvažnejšimi orodji kažejo mizarstvo obrt. Na vozu seveda polno mizarjev v obleki, kakor da so prišli pravkar iz delavnice. Ta skupina je nekak uvod v skupino samih voz. Tu smo videli vozove vseh vrst, kar jih je v nedavni preteklosti vozilo po naših cestah, do najmodernejših zapravljičkov. Vsi okrašeni od ročic do osi, vozijo jih pa konji, da je veselje gledati njih močni korak. Vsi so polni moških in žensk v narodnih nošah, ki veselo odzdravljajo pozdravljajočim gledalcem.

Godba uvaja novo skupino, ki je tistim, ki ne poznajo stare zgodovine naše zemlje, kaj nenavadna, in so jo sestavili naši vrli Vrhničani. Spredaj korakajo Jazon, Medeja z otroki, vsi v oblekah davnega veka, za temi pa Argonavti nesejo svojo ladjo: simbolično pokazana legenda o Argonavtih, ki so po Savi in Ljubljani pripluli do Vrhnike, tu pa jim je voda obstala v zemlji in so morali svojo ladjo prenesti v Trst, kjer so jo spet spustili v mokri element.

V novi skupini narodnih noš se zlasti odlikujejo noše iz Križevcev pri Ljutomeru. Nova godba vodi pisano skupino Belokranjcev skozi ta živi gozd gledalcev, ki neumorno pozdravljajo in so zlasti veseli »zelenega Jurija«, ki se iz zelenja niti ne vidi. Med njimi so tudi noše belokranjskih svatov, ki nosijo svatbeno pogačo, največjo pozornost pa vzbuja star mož Belič Janez iz Črnomlja, ki mu samo še nekaj dni manjka, da bo dopolnil sto let. Krepro koraka med belokranjsko mladino in lastne čilosti vesel krepro odzdravlja s klobukom na obe strani ulice. Gledalci ga seveda tudi pozdravljajo z viharji navdušenja.

Sprevod se je začel točno ob 8 in je zlasti pred tribuno potekel v tako vzorni in enakomerno se razvijajoči vrsti, da je bila vse skupaj ena sama velikanska živa reka ljudi, pesmi, godb, navdušenega pozdravljanja v vseh raznolikih skupinah, in vse to je trajalo pred tribuno do 9.50. Zaključila je sprevod spet skupina narodnih noš, ki je šla za Belokranjci, za to skupino pa so se gledalci v velikanski množici vsuli po ulicah in se za sprevedom pomikali proti Stadionu. Vtis tega dela spreveda, ki ga je organizirala Prosvetna zveza, je nepozaben, bili so to edinstveni prizori, ki jih Ljubljana doslej še ni videla.

† Vinko Poljanec

bivši predsednik Slovenske prosvetne zveze, deželni poslanec, svetnik Kmetijske zbornice itd.

V podjurskem Škocijanu žalujejo za svojim očetom in gospodarjem. Šentrupertske in šentjakobske sirote s tugo v srcu molijo za pokojnega dobrotnika. Podjuna je zavita v črnilo, ker je izgubila svojega glasnika. Župnika Vinka Poljanca ni več med nami!

Ob tej vesti je objela tegobna žalost tudi vso ostalo slovensko Koroško. Saj ga ni človeka na tej naši zemlji, kateri ne bi poznal vedno vedrega in tako silno za vse dobro in plemenito vnetega škocijanskega gospoda. Utihi! je poslanec žive vere,

ugasnil plamen koroških tal, umolknil neumorni narodni boritelj in buditelj. Umrl je mož, radodaren v prijateljstvu in razkošen v ljubezni. — Umrl je oče naše velike narodne družine, kakršnih je med nami tako malo. Dober ko poljanski kruh, neustrašen ko gorjanska pest, nesebičen ko kmečka mati, življenja poln ko ukajoči fant v planini, veren in zaveden kot je pravi Slovenec.

Že najmlajšim med nami je Poljanec postal vzornik-učitelj. V postavi Poljančevega Čeneta ga je podaril Meško »Mladim srcem« v njegovi ne-

dolžni otroški razigranosti. Iz Ceneta-fantička pa je vzrastle župnik Vinko Poljanec, vzorni duhovnik in slovenski koroški prvoboritelj. Kot prerok je hodil po naši zemlji. Vsepovsod je bodril, učil, svaril, pohvalil, prosil in — molil. Zaduje dni svojega življenja še je odel svoje veselo oznanilo v besede: »Slovenci! Tam zgoraj je Oče, ki nas ne pozabi nikdar!«

Tako je bil naš. Fant je med fanti zapel in zaukal, bil nežen in mehak do mamic in deklet, izkušen mož med gospodarji, sobrat med duhovniškimi brati, vztrajen in odločen v krogu narodnih delavcev. Kot v očeta smo zrli vanj sinovi in hčerke, v njegovi šoli se urili v borbi za pravico malega naroda in — dal Bog — se dobro izurili v narodne borbe Poljančevega kova. Za njim je zazijala vrzel v naših vrstah in težko nam je za njim, nam osirotelim.

Uvrščamo ga v vrsto naših prvih mož-kovačev slovenske usode na ko-

roški zemlji. Svet nam bo njegov narodni testament in zato naša vera v Očeta in Njegovo pravico v naših dneh tem silnejša. Nanj v spomin si bomo osvojili njegov iz globoke vernosti vznikli slovenski optimizem. Z njim vred hočemo vedeti, da narodna družina ne neha s tostranstvom, marveč ji je poverjeno isto poslanstvo božjega otroštva kot družinam naših domov in poedincem. In kadar nas strah za nas napade in več nikjer ne bo nade, se hočemo spominjati Slovencev, svetniških in pravičnih, ki so hodili po tej naši lepi zemlji pred nami in so upali in — zmagali! Hočemo se spominjati vedrega škocijanskega župnika, ki nas je učil in bodril, hodil križev pot slovenskega duhovnika, molče trpel in končno zmagal.

Zgledno delovanje pokojnega gospoda na polju naše prosvetne organizacije naj bo zabeleženo z zlatimi črkami v kroniki Prosvetne zveze.

Tujski promet

(Predavanje za 1. društveni sestanek)

Če govoriš o tujskem prometu, imajo ljudje zaradi različnih glasov v časopisih, na sejah in zborovanjih različne pojme, a devet desetih teh mnenj ima v sebi tudi misel, kaj bo rekel tujec. Mislim, da sem s tem pokazal tudi na vse slabe in dobre strani tega pojava.

Kakor vzameš to vprašanje, tako je zate tujski promet v korist ali v kvar. Če misliš, da moraš vse slepo posnemati, če misliš, da moraš suženjsko služiti, če misliš, da moraš zaradi skromnega dinarja zamolčati, ko ti tujec vsiljuje svoj nazor, svoje navade, če misliš, da je domače vse za staro šaro in samo tuje nekaj velja, potem ti je tujski promet v škodo; če pa veš, da je prav, če vse dobro presadiš na svoja tla, če vidiš, kako tujec ljubi vero, ožjo domovino in državo, ljubi svoje običaje, če vidiš in veš, da ima v časti pridnost in pošte-

nost, potem se kar zgleduj na njem in ga po svoje in ne slepo posnemaj.

Tujski promet je mesto ali celo vlemesto premaknil na deželo, z drugo besedo: ljudje so prišli iz mesta in hočejo streei svojim potrebam, kakor so vajeni doma, oziroma kakor si žele doma. Zato se imenuje tujski promet tudi nevidni izvoz, ker se dobrine trošijo, ne da bi jih bilo treba izvažati, imeti sitnosti z odpravo, carino in vsemi nadlogami izvoza, a tujski promet tudi pojača potrebo po raznih delih in uslugah, tako da marsikdo najde delo doma, ki bi se moral sicer izseliti in iskati dela drugje.

Morda bi kdo ugovarjal, da za pokrajino samo ne pomeni dviganja gospodarskega blagostanja, če so ljudje samo iz pokrajine ter pri tem kažejo ono oštirsko dvojico, ki se je obvezala, da bo žena plačala možu, mož pa ženi, če bosta pila iz soda. In sta si

plačevala z dvojajo: žena možu, mož ženi, in sta na koncu imela prazen sod in eno dvojajo. Vendar bi tudi temu naziranju morali ugovarjati, ker tudi v tem primeru nastane izmenjava dobrin, denar teče od premožnejših siromašnejšim, poveča se potreba po delu, kraj sam postavlja na trg pridelke, oziroma marsikje bi jih šele moral, ki bi sicer ne prišli v poštev.

Današnja naglica in premaganje časa sta marsikaj že izenačila, tujski promet pa to stvar še bolj podkreplja in jača. Vse bolj in bolj posplošuje, vse postaja bolj enako, človek bi rekel uniformirano; k temu zelo pripomorejo časopisi. Gostje na letovišču to samo potrjujejo.

Ko pride gost v kraj, prinese s seboj celo vrsto navad in potreb, ki jih mora gostitelj v večjih obratih vedeti in se zanje zanimati. Te navade, je nevarno, če niso za naš življenjski primer, da se razširijo v narodu, da ljudstvo samo poviša svoje potrebe in želje.

Nastanejo pojavi dobre in slabe strani glede hrane, stanovanja, obleke, družinskega življenja, prometnih naprav, pojmovanja dela, načina zabave, starih običajev, načina gospodarjenja, občejanja z gosti in končno, kar je pglavitno: čuti se močan vpliv v svetovnem in življenjskem nazoru.

Kdo ni začutil potrebe po primeru kuhinji, če so prišli ljudje samo v goste; če pa sprejmeš letoviščarje, si primoran misliti na njihovo prehrano. Večja strokovna izobrazba v kuharstvu in kletarstvu nikomur ne more škoditi, a gotovo je napačno, če se hrana spremeni tudi v domačem gospodinjstvu, ker je prej bilo predočače. Če si imel nekoliko koristi od gosta, ti ostali meseci na hrani domačih poberejo dobiček.

Prav radi se tisti, ki imajo nekoliko večjo izobrazbo v kraju, s tem ponasajo, nastane s tem tisto neprijetno razmerje, ki zastruplja okolico, ki daje povod tolikim nepotrebnim besedam in tudi zoprnostim.

Občejanje z gosti, ki pripovedujejo gostitelju le o svojih uspehih in za-

molče neuspehe in posebne razmere, ki so spremljale njih uspehe, ulegne domačina zavesti v napačne račune, kakor zavedejo navidežno ugodne razmere nevesče borzizance, ki nimajo večjega pregleda na svetovnem trgu, v napačne špekulacije. Zaradi tega je izobrazba, ki jo zahteva tujsko-prometni obrat, kakor vsaka druga izobrazba, v korist samo tistim podjetnikom, ki z vso mirnostjo le v okviru svojega znanja vrše to službo in ki se tega znanja poslužujejo le zato, da čim precizneje in čim natančneje v tem obsegu izpopolnjujejo svoj obrat.

To načelo je gotovo važno za naše podeželje, ki je na tem, da se razvije v letovišče za goste, ki iščejo miru in oddiha. Kdor gradi, ne sme računati na takojšnjo amortizacijo, kdor uvaža novosti, ne sme pretiravati preko svojega obrata. Toda kdor gradi, bi mu bilo svetovati, da gradi z mislijo, kako bo prilagodil novo gradnjo tujskemu prometu, in ko uvaža novosti, naj uvaža že preizkušene stvari v okviru svojega obrata.

Povsem naravna posledica je, da rodi izobrazba, ki jo zahteva tujski promet, nujni napredek glede higijene, izboljšanja prometnih sredstev, šolstva, kmetijsko-vrtnarskih obratov in obrtnih izdelkov. Ne samo tujsko-prometni obrati, temveč cela okolica si izboljšuje svoje higienske naprave. Omenim samo gradnjo vodovodov, napeljavo elektrike, ureditev kopališč in hiš znotraj in zunaj. To so velike kulturne in civilizacijske pridobitve. K temu pride še prizadevanje za tepo lice kraja: regulacija potočkov, kanalizacija kraja in snažno lepše ceste.

Zahteva po višje organiziranem šolstvu je neizogibna: strokovno šolstvo, meščansko šolstvo in tečaji za obrtnike. Ker nastajajo v kraju višje življenjske potrebe, se izpopolnjujejo tudi kmetijsko-vrtnarski obrati, goji se, odnosno je dana možnost za razvoj cvetličarstva, pa pridelovanje izbranega sočivja in sadja.

Značilno je za nekatere naše boljše kraje, da dovažajo zelenjavo od dru-

god; že za dovoz mora biti potemtakem vse dražje, ne glede na zaslužek prekupca. V takih krajih je možno razviti intenzivnejšo živinorejo, ker je mnogo bolj rentabilna nego drugod, pri čemer se razvija mlekarstvo in sirarstvo. Za primer navajamo Zilbersko dolino, kjer rede nekateri hotelski podjetniki krave v teži do 900 kilogramov samo za svoj obrat, ker je rečija pri večjih kravah razmeroma manjša in dobiček razmeroma mnogo večji, nego pri malih vrstah. Vrh tega porabijo ti podjetniki poleg mleka in sira tudi meso ter s tem izločajo dobiček mesarja in prekupčevalca. Isto stremljenje za izboljšanje proizvodov vidimo pri raznih obratih, predvsem v pohištvem nižarstvu. Veliki boljši obrati zahtevajo boljšo opremo, kar učinkuje tudi na okolico. Umetni obrti se odpira možnost večjega razmaha tudi pri izdelavi malih krajevnih spominkov, narodnih motivov in narodnih noš.

Če si ogledamo vplive tujskega prometa na hrano in pijačo, moramo opozoriti, da letovišča in kopališča obiskujejo taki gostje, ki jim razmere to dovoljujejo. Značilna je poleg tega tudi psihološka poteza pri letoviščarju, da hoče v letovišču veljati za nekaj več, nego je v resnici, in da zahteva postrežbo, ki gre preko njegovega običajnega vsakdanjega konsuma, bodisi v izberi jedi in pijače, bodisi po njih množini. Rekli smo že, ki si jo želi v navadnem življenju. Poleg tega uvaja v kraj s svojimi zahtevami svoje domače in tudi tuje jedi in pijače. Umljivo je, da se pri tem tudi okolica sama navaja na boljše, čeprav ne bolj zdravo hrano. Ta nova navada, ki je za kraj tem slabša, če se morajo potrebsčine uvažati tudi za domači konzum, znatno črpa domača denarna sredstva in često tudi zuravje prebivalstva. Podeželje prodaja svoje domače pridelke, da kupuje tuje, celo inozemske pridelke. Naj vzporedim za zgled samo oranže in banane, draga, predvsem tuja vina z domačimi vini in žganjem. Pri tem je treba še upoštevati, da se domači pridelki v sorazmerju svoje vrednosti

vedno ceneje prodajajo nego kupujejo tuji.

Isto velja glede obleke. Gostje — predvsem ženske — prihajajo v letovišče z izborom svojih najboljših oblek. Že ozračje letovišča je tako, da so te obleke po svoje rafinirane in prilagodene letoviškemu okolju. Nепoučena ženska okolica se pri tem lahko zavede v napačno misel, da se daou take obleke uporabiti tudi za cesto, kajti dejstvo je, da ugajajo ženski ničemurnosti bolj kričeče, nego preproste in okusne obleke. Zato srečavamo često ponekod že preprosta kmečka dekleta v nemogočih, pretirano dragih, za kmečko okolje popolnoma brezokusnih oblekah, nogavicah in čevljih. Napačno bi bilo sicer trditi, da vpliva pri tem samo tujski promet. Pretežni vpliv izvira od mesta, zgled gostov pri tem ženske samo potrjuje. Temu vplivu se skuša inozemstvo izogniti s propagando za narodno nošo, pri čemer se tudi nam odpirajo široke možnosti za vzgojo našega ženskega sveta.

Nad vse blagodejno vpliva tujski promet na kulturo stanovanja in njega opremo. V krajih, kjer je razvit tujski promet, se vse stavbe zidajo pod tem vidikom; zatohle sobe z majhnimi okni izginjajo, odpravljajo se zanemarjene kuhinje in zanikrna stranišča. Zunanje lice poslopij se izpreminja in dobiva nov okras. Kdor le more, napelje vodovod in električno v hišo in hlev. Kolikor nas more učiti inozemstvo, vidimo, da tujski promet v svoji osnovi ni nasproten narodnemu stilu, temveč ga celo podpira in pospešuje. V zamejstvu obstojajo posebne uradne ustanove, ki z nasveti in načrti pospešujejo gradbeno gibanje v narodnem slogu. Pri nas smo žal šele prav v zadnjem času začeli resno misliti na to, prej pa še pokvarili svoje najlepše letovišče Bled.

Če primerjamo družinsko življenje kmečke družine z družinskim življenjem tujsko-prometnega podjetnika, potem moramo priznati, da postaja družinska vez v zadnjem slučaju mno-

go rahlejša. Razumljivo nam to postane, če upoštevamo, da dela kmečka družina po večini za naturalne pridelke, ki prihajajo v prid celi družini, in da šele poglavar družine te pridelke vnovčuje za potrebe svoje družine. Pri vsaki industriji in zato tudi pri vsakem tujskem prometu pa dela vsak član družine za zaslužek v gotovini in se skuša zaradi tega čimprej osamosvojiti. Nemirno poslovno življenje člane tako zaposli izven družine in njenega vpliva, da se družinske vezi zmerom bolj rahljajo, ne glede na to, da si člani iste družine često zaidejo celo v konkurenco. Ker se žena lahko z uspehom zaposluje v tej panogi, od perice in sobarice do kuharice ali celo voditeljice obrata, postanejo otroci ovira, da se jih vobče branijo ali pa zanemarjajo njihovo vzgojo. Vpliv gostov, ki so po navadi brez otrok v letovišču, je v tej smeri očiten, posebno ker je letoviščarka brez otroka prosta in svobodna, da se lahko udeležuje letoviškega življenja. Priznati moramo dalje, da naše ljudstvo ni več tako na višku, da bi se pred tujcem ponašalo z velikim številom otrok, temveč se skuša sramežljivo opravičiti, kajti nekakšna bojazen pred zgledovanjem drugih je močnejša kakor pa strah zaradi preskrbe otrok. Tu ne pomaga drugega, kakor da ustvarimo med našimi ljudmi spet staro psihozo ponosa in preskrbimo za otroke, katerih matere so čez dan zaposlene, dnevno zavetišče ali drugo zaposlitev, da se ne potepajo po cestah. V naših krajih sicer opazamo, da se precejšen del otrok zaposli v izvenšolskem času pri nabiranju jagod, cvetic in gob, toda to so v pretežni večini otroci ljudi, ki sicer pri tujskem prometu niso udeleženi.

V tem pogledu je tujski promet odprl večji dohodek, ker je sicer tam, kjer so morda že nabirali vse te sadeže, večji del zaslužka pospravil prekupec.

Zvišane potrebe v kraju omogočajo naraščajo, da se posveti obrtom in raznim drugim, nekdanj še neznanim pravilom. Vendar opazamo v letoviških krajih občo človeško potezo, da

si domačini izbirajo čim lažje delo in da prepuščajo težja dela tujim obrtnikom. Prevažanje s čolnom, avtom in kolesljem je n. pr. veliko lažje kot kovaško delo. Zato se ni čuditi, da se ljudje lotijo lažjega opravila, če jim le prilika da. Tudi zgled »Dolce far niente« (Lahko je lenuhariti) gostov bi utegnil na nekatere vplivati, da jih posnemajo. Da se lahek zaslužek mnogo hitreje in lažje zapravi, je znano. Najslabše posledice pa utegne imeti pri teh slojih okoliščina, da ostanejo v času po sezoni več ali manj brez posla; da brezposelnost kvarno vpliva na človeka, je znano dejstvo. Za ta mrtev čas bi bilo vsekakor takim krajem preskrbeti kakšno posebno zaposlitev, n. pr. kako domačo industrijo.

Za časa sezone mora tujsko-prometni kraj skrbeti za stalno zabavo gostov. Kopališče, razne igre in prireditve, stalni koncerti in večerna zabavišča so zaradi tega v večjih krajih neizogibna. Po večini se domači živelj tega življenja ne more udeleževati, razen kolikor je pri tem zaposlen, vendar pa je naravno, da ostane spomin na vse to sezonsko vrvenje in da se poslužuje enakih manir domači živelj pri teh sezonskih in tudi pri svojih domačih prireditvah. Nikakor ne smemo pozabiti, da se večina gostov med sezono pri svojih zabavah ne čuti vezane in da se po psihološkem zakonu množice ta nezavezanost zaradi okolja samega še stopnjuje. Gostje, ki so prišli iz daljnih krajev in iz velikih mest, kjer je nevezanost že zaradi velemestnega ozračja mnogo večja kakor v majhnih naseljih, se čutijo v neznanem kraju, kar je za nje letovišče, nekontrolirani v svojih dejanjih in prosti ozirov do svoje običajne dnevne okolice. Zato si dovoljujejo celo solidni gostje recimo še dopustno zadržanje, ki bi ga v svoji domači hiši ne trpeli. Gostje so v letovišču na oddihu, zato je njih zahteva, da so pri tem lagodni. S tem nujno širijo občutek in tudi željo okolice po ugodnosti in brezdelju. Poleg tega prihaja v kraje večjega prometa za časa sezone tudi mednarodno usluž-

benstvo (hotelsko: sobarice, natakarji in natakarice, in kurirsko, t. j. uslužbenstvo gostov: šoferji, strežaji, guvernanté in postrežnice), ki prenaša svoje navade in razvade na domači živelj. Stara resnica je, da pomeni mik tujega človeka za vsakogar nekaj posebnega in da mu je vsakdo več ali manj v tej ali oni obliki dostopen.

Zaradi tega ni čuda, da se izgublja jo v narodu stari običaji, stare navade in šege tam, kjer se to pravočasno ne zajezi in ta mik tujega vpliva ne uniči. Za zgled navajamo Tirolsko. Tu ima postrežno žensko osebje še nepristržene lase, prav tako tudi domače žensko osebje podjetnika samega. To jim je nujno potrebno zaradi narodne noše, ki je zaradi svoje pristnosti postala za tujca posebna privlačnost in zanimivost. V narodu se je posrečilo ohraniti živ smisel za stare običaje: rokoborbo fantov, domače godbe, strelska društva, pevska društva s svojimi posebnostmi. Prav tako se lahko opazi stroga disciplina postrežnega ženskega osebja. V spominu nam je še tudi energična akcija pred leti vseh javnih činiteljev v Vorarlbergu proti takim gostom, ki so se skušali na nedopusten način približati domačemu ženskemu osebju. Naj opozorim na italijanska kopališča, kjer morajo biti celo moški tako zakriti, kakor pri nas kmalu ne bodo ženske, in je velika razlika to in onstran Jadrana, da imaš občutek, da si zašel pri nas med same lahkoživce. Tujsko prometni krogi so mi zatrjevali, da je to gibanje, pravočasno začeto, deželi rešilo mnogo kulturnih dobrin in da je zanje velikega pomena. Mislim, da so tudi pri nas še dani vsi pogoji za slično prizadevanje.

Industrializacija dežele nujno preobrazí s svojim kreditnim gospodarstvom tudi način gospodarstva in gospodinjstva; pri tujskem prometu pa postaja večji ali manjši posestnik vsaka domačija in celo posameznik,

in ne kakor pri tovarni, poedinec ali velike družbe. Staro kmečko gospodarstvo se je izogibalo kreditnega gospodarstva, ker se kredit nikoli ne more obrestovati in amortizirati z običajnim kmečkim delom. Pri tujskem prometu pa je kredit pogoj za uspeh. Gospodari se z amortizacijskim računom, investira in obenem tvega se v nove stavbe in nabave. Da se hoče imeti tudi za to tveganje povračilo, je podjetniško in človeško naravno. Pri tem spremenjenem načinu pridobivanja se prenaša ravnotežje gospodarstva iz prej strogo solidnega konservativnega stališča v trgovsko spekulacijsko sfero, posebno ker je uspeh vendarle vedno odvisen od dobre sezone. Z drugo besedo: podeželje, ki ima tujski promet, izgublja svojo kmečko in pridobiva trgovsko potezo.

Če bi h koncu kratko označili stališče naše ožje domovine z ozirom na tujski promet, moramo reči, da bo postala ta gospodarska veja za nas velikega pomena, ker obeta kljub nekaterim nevarnostim, o katerih smo namenoma rabili nekaj več besed, zaslužek tisočerm, mnogo ugodnejši in bolj zdrav zaslužek, kakor tovarniško delo. Smo pač na prelomu nove dobe, ko pri nas zaradi posebnih okoliščin kmetijstvo izgublja in gre v deželo industrializacija. Če pomislimo pri tem, da se naš živelj pri izseljevanju v mesta in tovarne izgublja v mnogo večji meri in mnogo bolj brez kontrole, nego se pod stalno kontrolo svoje domače okolice in družine tisti, ki je zaposlen pri tujskem prometu, potem je v danih razmerah treba pozdravljati stremljenje, da se to gospodarstvo, ki vsebuje pač velike pozitivne vrednote, dvigne. S smotrno in vztrajno vzgojo, predvsem z vzgojivtijo ljubezni do starih običajev, narodnega sloga in narodne noše in poleg versko-moralnih momentov, se dajo zaježiti marsikateré nevarnosti. Treba je samo, da nanje opozarjamo, odnosno da ustvarimo primerno razpoloženje.

Blagoslovitev Prosветnega doma v Komendi *31. julija 1938*

Pred novim prosvetnim domom v Komendi je župan g. Ivan Štrcin pozdravil slavnostne goste, ki so prihiteli k blagoslovitvi doma. Po imenu je pozdravil ministra za socialno politiko in narodno zdravje g. Dragišo Cvetkovića in njegovega tajnika g. Božo Anastasijevića, bana dr. Natlačena in njegovo gospo, generalnega vikarja g. stolnega prošta Nadraha, predsednika Prosветne zveze g. vseučiliškega profesorja dr. Lukmana in druge odlične goste.

Po uradni pozdravi se je zgrnilo ljudstvo na krasno urejenem prostoru pred cerkvijo, kjer je bil ob spomeniku žrtev svetovne vojne postavljen oltar, na katerem je opravil službo božjo g. stolni prošt Nadrah, ki je pred mašo v globoko zasnovani pridigi razvijal lepe misli o naši krščanski prosveti. Med mašo je s spremljevanjem mengeške godbe ubrano prepeval komendski cerkveni pevski zbor pod vodstvom organista g. Fr. Gerkmana.

Blagoslovitev Prosветnega doma

Po maši so zborovalci zasedli obširen prostor pred novim Prosветnim domom, ki je ovenčan in okrašen kot oznanjevalec našega kulturnega in prosветnega stremljenja čakal, da prejme blagoslov od Boga in postane pod njegovim varstvom žarišče prosвете in omike za vso prelepo komendsko okolico.

Slovesni obred blagoslovitve je izvršil stolni prošt g. Nadrah, ki je izročil dom božjemu varstvu z željo, da bi duh Kristusov prešinjalo vse prosветno delo, ki bo razlivalo blagodejne žarke na vso okolico.

Tabor

Za tem je na lepo okrašenem balkonu doma otvoril župan g. Štrcin mogočno prosветno zborovanje s pozdravom vsem zborovalcem.

Nato je g. Štrcin prečital brzoglavni pozdrav Njeg. Vel. kralju Petru II.:

»Na velikem prosветnem zborovanju ob priliki blagoslovitve Prosветnega doma zbrani, izrekamo Vašemu Veličanstvu neomajno ljubezen in zvestobo.« — Godba je zaigrala državno himno in ljudstvo je navdušeno vzklikalo mlademu vladarju. Odposlani so bili še brzoglavni pozdravi knezu-namestniku Pavlu, ministrskemu predsedniku dr. Stojadinoviću, prosветnemu ministru Magaraševiću in ministru za telesno vzgojo naroda dr. Miletiću, ki jih je množica pozdravila z živahnim odobravanjem.

Za tem je dobil besedo minister za socialno politiko in narodno zdravje g. Cvetković, ki je burno pozdravljen med drugim izvajal:

Govor ministra Cvetkovića

»Bratje in sestre! V posebno zadovoljstvo si štejem, da morem danes prvič v svojem življenju prisostvovati enemu izmed vaših številnih narodnih taborov, enemu izmed neštetihi slovenskih taborov, ki so že od nekdaj narodni izraz slovenskega ljudstva. Eden, ki bo prišel počastiti danes popoldne ta vaš veliki tabor, je veliki Jugoslovan dr. Korošec, on, ki je v zgodovini našega naroda v letu 1918. igral najvažnejšo vlogo, ki je nosilec majske deklaracije, ki je v največji nevarnosti in v najtežjih prilikah v dunajskem parlamentu izrazil zahtevo našega naroda po osamosvojitvi. Bratje in sestre, jaz vidim v majski deklaraciji in v dr. Korošcu posebej veličino slovenskega naroda, ki je v tako težkih dneh visoko dvignil prapor narodne zavesti in ne strašče se napora in žrtev pohitel v naročje zlate svobode.

Tu, v tem lepem in idiličnem kraju, kjer je naš veliki Jugoslovan dr. Janez Ev. Krek črpal svojo narodno zavest, ste vi pokazali, da hočete delati in živeti, pokazali ste svoje tvorne sile in stremljenje po velikem kulturnem in prosветnem udejstvovanju, ki nam daje neomajno zagotovilo o

naši svetli in srečni bodočnosti. Z zaupanjem v velikega borca Korošca ste ohranili v najtežjih dneh ono navdušenje in smisel za požrtvovalno delo, ki sta potrebna, da bo naš narod velik in močan.

Nato je g. minister razvijal lepe misli o prosvetnem delu na našem podeželju in med drugim dejal: »Ta vaš novi prosvetni dom nam je v zagotovilo, da se naš narod zaveda svojih velikih nalog v svoji lastni narodni državi. To bo spomenik poznim rodovom, da so njihovi očetje mnogo storili za kulturni in gospodarski ter socialni procvit naše države. Posebno mi je drago, da sem imel danes priliko, da se ponovno prepričam o vaši veliki ljubezni do naše skupne države in o vašem vztrajnem delu za njen vsestranski napredek.«

Govor ministra gosp. Cvetkovića je množica večkrat prekinila z navdušenim ploskanjem in odobravanjem. Z balkona, kjer je g. minister govoril, je bil nepopisno lep pogled na pisano množico in strnjene vrste fantov in deklet, ki so v polkrogu obdajali prostor pred domom. Nebo je bilo prireditvi nadvse naklonjeno, ker se je pokrilo s tenko plastjo lahne meglice, ki je prestrezal sončne žarke, da niso preveč pripekali na zborovalce, ki jih je bilo nad 6000 zbranih.

Za g. ministrom je govoril zastopnik Narodnega odbora, nato pa predsednik Zupanske zveze g. Nande Novak. Za njim je imel predsednik Prosvetne zveze, vseuč. prof. g. dr. Lukman, krasen in navdušujoč govor o naši katoliški prosveti. V svojem govoru se je dotaknil tudi lokalne zgodovine in velikih mož, ki so orali prosvetno ledino v komendski okolici. Po govoru g. dr. Šmajda iz Radovljice o potrebi prosvetnega dela med našim ljudstvom, je predsednik g. Štrein zaključil uspelo prosvetno zborovanje s pozivom na vztrajno delo v novem prosvetnem zarišču lepe komendske občine.

Po litanijah je bil na lepo urejenem prostoru pred domom telovadni nastop Zveze fantovskih odsekov in dekliških krožkov, na katerem so mla-

di Gorenjci pokazali uspehe svojega dela.

Govor notr. ministra dr. Korošca

Dr. Korošec je ob živahnem odobravanju spregovoril zbrani množici o našem prosvetnem udejstvovanju in dejal med drugim:

»Vesel sem, da morem spregovoriti vsaj par besed na današnjem prosvetnem slavlju v Komendi.

Kakor ne samo s simpatijami, ampak z ljubeznijo spremljamo razvoj naše slovenske univerze, tako nam je tudi pri srcu vsako najmanjše prosvetno društvo. Kakor mati ljubi svojo deco, malo in veliko, močno in slabo, tako nam je pri srcu vsako žarišče krščanske in narodne kulture.

Naše kulturno delo ima zaslugo, da se med našim ubogim in siromašnim narodom ni mogel zasidrati kvarni komunizem. Naše kulturno delo nosi zaslugo, da se naša slovenska zavednost pogloblja in onemogoča narodno odpadanje. Naše kulturno delo pa nosi tudi zaslugo, da zavednost naše pripadnosti k naši narodni državi ni bila nikdar omajana, da bi se tudi le za trenutek nahajala v krizi.

Imamo 407 občin, imamo 555 prosvetnih društev, tako da smo mrežo prosvetnih organizacij izvedli z dovršenostjo. Žraven pa je teba pripomniti, da skoro vsako prosvetno društvo zase predstavlja malo zvezo kulturnih organizacij, kakor so kmetijski, dramski, pevski, godbeni, karitativni in Bog zna kakšni še odseki. In tudi tega ne smemo pozabiti, da je poleg prosvetnih društev še vse polno drugih nepolitičnih, kulturnih, gospodarskih in strokovnih društev, tako da lahko s mirno dušo trdimo, da pride povprečno na vsako občino 3—5 organizacij, ki so vse v službi Bogu, domovini in državi.

Da so kulturno inferiorni ljudje bili proti tem organizacijam — saj se še dobro spominjate njih herostratskih dejanj — da so še sedaj povsod proti njim in še delajo proti njim z lažmi in intrigami, nas niti malo ne zaustavlja na našem potu. Duh teh

organizacij je globoko ukoreninjen v našem narodu.

Organizacije so nam lahko razpustili. Tega duha pa nihče ne more zatreči v narodu, duha, da zvesto služi Bogu, domovini in državi.

Nastop je zaključila mednarodna vrsta, nato pa se je razvila živahna zabava s srečolovom in drugimi privlačnostmi.

Baragov dom v Dobrniču blagoslovljen

Do 4000 ljudi se je v nedeljo 4. septembra zbralo v prijaznem Dobrniču, kjer so blagoslovili novi prosvetni dom, ki so ga na čast velikemu rojaku imenovali Baragov dom. Skoraj vsak dobrniški faran je sam s svojimi rokami prispeval k temu domu, največ z delom, pa tudi z drugimi datjavami, tako da je dom res last vse fare. Je pa ta dom menda najlepši, kar jih premore naša slovenska kato-

k popoldanski prireditvi se je pripeljal tudi prevz. g. škof dr. Gregorij Rožman, ki je dopoldne blagoslovil novo kapelico na Veliki planini.

Množica je ob slovesu ponovno z navdušenim klicanjem pozdravila dr. Korošca, ministra Cvetkovića, škofa dr. Rožmana in druge odlične udeležence slavja, ki bo ostalo vsem v najlepšem spominu.

liška prosveta. Na taboru je govoril tudi minister dr. Krek, ki je bil burno pozdravljen. Nastopilo je nad 300 telovadcev. Vse uniformirane mladine, ki je pozdravljala g. škofa dr. Rožmana, ministra dr. Kreka, senatorja dr. Kulovca, je bilo nad 400. Dom je blagoslovil ljubljanski škof g. dr. G. dr. Rožmana in druge odlične udeležence na prostem ter globok cerkven govor.

G. ban o naših prosvetnih domovih

(Govoril v Ljubnem 11. septembra 1938)

Kadar si kdo sezida svoj dom, tedaj povabi duhovnika, da blagoslovi njegov dom, tedaj povabi vse svoje prijatelje, tovariše in znanke, da se z njim vesele in da bi bilo njegovo veselje večje in popolnejše. Tudi vi ste zgradili svoj dom. Tudi vi ste veseli svojega dela, tudi vi ste povabili svoje prijatelje in znanke, da se z vami vesele, povabili ste jih, da skupno obhajate vaš veliki dan. Iz srca vam čestitam k temu vašemu velikemu prazniku. Iz srca želim, da bi ta prosvetni dom služil onim idealom, katerim služi vsa naša prosveta in vse naše mladinske organizacije. To so ideali: vera v Boga, ljubezen do naroda, ljubezen do države. Vaš dom naj bi bil predvsem kraj, kjer bi se mladina vzgajala in navduševala za velika načela: za vero v Boga in za življenje po veri. Povsod v svojem zasebnem življenju in udejstvovanju moramo priznavati našo vero v Boga. Vero v Boga pa priznavamo tako, da ga častimo in molimo in da izpolnjujemo nje-

gove zapovedi, zlasti da izpolnimo njegovo največjo zapoved: Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe. Tudi ta ideal naj bi se vzgajal v vašem novem domu. Naj se vzgaja v vašem domu pravo prijateljstvo, pravo tovarištvo. Naj bi bil vaš dom, dom dela, v katerem ne bi bilo škodoželjnosti, ne sovraštva, ne jeze. Vaš dom naj bo zatočišče in vzgajališče tistih, ki se vzgajajo v pravi iskreni ljubezni do bližnjega, ki ne poznajo škodoželjnosti, ki ne želijo svojemu bližnjemu zla, se vesele uspehov svojega bližnjega, kajti uspehi so korist vsej državi. Naj bo vaš dom ognjišče, od koder se iskré iskre ljubezni do naroda, do naše prekrasne slovenske zemlje. V vašem domu naj se goji ljubezen do našega materinskega slovenskega jezika, ljubezen do vsega, kar je našega, zlasti da ljubimo naš materinski jezik, o katerem je že rekel Slomšek: Slovenski jezik boui vam ključ do prave omike!

Tako bomo storili vse, da se bo naš bodoči rod v polni meri zavedal naše zavesti, da bomo živeli v trdni veri in prepričanju, da je uspeh naše velike države tudi naš uspeh, nesreča države tudi naša nesreča, napredek države tudi naš napredek.

Cilj slovenskih idealov naj bodo naši prosvetni domovi. Naši prosvetni domovi naj bi služili v korist naše

države, v korist našega naroda. Ljubezen do Boga, izpolnjevanju božjih zapovedi in življenje po tej veri naj bo prava, nesebična in iskrena ljubezen do slovenskega naroda in države. V tem smislu vas vse prav lepo pozdravljam in vam želim obilo uspeha in božjega blagoslova pri vašem nadaljnjem delu.

Razno

Priporoča se slikar za odre, ki je absolvent umetno-obrtnice strokovne šole. Dekoracije slika na licu mesta brezhibno in po nizki ceni. Za razvoj naše prosvete se zanima z odkrito ljubeznijo, zato se tudi ozira na denarno zmožnost dotičnega društva. Cena je odvisna od načina in kvalitete slikanja in se giblje od 4—15 din za kvadratni meter. Društva, ki nameravajo za bodočo zimsko sezono nabaviti nove kulise, naj se obrnejo na naslov: France Bajd, slikar, Podrožnik c. V. 45, Ljubljana.

Pristojbina za stražo pri prireditvah

Notranje ministrstvo je izdalo uredbo o upravnih pristojbinah za državno stražo pri raznih prireditvah.

Upravne pristojbine bodo plačevali:

1. Prireditelji javnih prireditev, za katere se plača vstopnina.

2. Prireditelji javnih prireditev, za katere se plača nagrada, a ne vstopnina (n. pr. vrtiljak, tobogan, avtodrom, električni čoln, sejmsko streljanje itd.).

3. Lastniki gostiteljskih obrti, ki poleg svojega rednega poslovanja redno prirejajo za razvedrilo občinstva glasbene prireditve in druge zabave, in sicer od 24 dalje; kadar prirejajo posebne koncerte ali pa ples, plačajo pristojbino za ves čas.

4. Lastniki raznih podjetij, skladišč in drugih objektov, ki zaprosijo za policijsko nadzorstvo zanje (kadar prireditelji sami zaprosijo za asistenco policijskih organov, a ti niso po svoji uradni dolžnosti dolžni to asistenco dati, kakor n. pr. pri raznih sprejemih itd.).

Pristojbina se ne sme pobirati pri predstavah v državnih gledališčih, pri prireditvah Rdečega križa, pri šolskih prireditvah kakršne koli vrste in tudi ne pri prireditvah, katerih čisti dohodek gre v korist revežev. Ban lahko oprosti te pristojbine tudi druga človekoljubna društva. Upravna pristojbina se plača za vsakega pri javni prireditvi zaposlenega uradnika splošne uprave ali uradniškega pripravnika; sem spadajo tudi policijski izvršilni uradniki, ne glede na položaj in skupino. Ta pristojbina se plača od vsake ure, in sicer od 6 do 18 po 8 din na uro, od 18 do 6 pa po 12 din na uro, za zvaničnike in agente (semkaj spadajo tudi policijski agenti in uniformirani organi) pa za vsako uro od 6 do 18 po 5 din in od 18 do 6 po 7 din. Lastniki gostiteljskih obrti, ki imajo poleg svojega rednega poslovanja za razvedrilo občinstva tudi godbo, plačajo ne glede na število zaposlenih izvršilnih organov po 5 din na uro, in sicer od 24. ure dalje.

Vsebina: Slomškova stoletna oporoka. — Prosvetna zveza - dokaz našega dela. — Slavnostni občni zbor Prosvetne zveze. — Sprevod Prosvetne zveze. — † Župnik Vinko Poljanec. — Tujski promet. — Blagoslovitev Prosv. doma v Komendi. — Baragov dom v Dobrniču blagoslovljen. — G. ban o naših prosvetnih domovih. — Razno.

Uprava: Pisarna Prosvetne zveze, Ljubljana, Miklošičeva cesta 7. — Odgovorni urednik izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra c. 80. — Za Zadružno tiskarno v Ljubljani: Maks Blejec